

8. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye Edici Metinleri Özetleme Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*

Özkan Çetin**

Kenan Bulut***

Özet

Bu çalışmada, 8. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinleri özetleme becerileri bazı değişkenlere göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu amaçla ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özetleme becerilerinin *okuma ve dinleme öğrenme alanları, cinsiyet, okul başarı seviyesi, aylık okudukları kitap sayısı, anne ve babalarının eğitim durumu ve ailelerinin aylık gelir durumuna* göre farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Tarama modelinde yürütülen çalışma nicel araştırma desenine göre yapılmıştır. Çalışma bir ilimizin Merkez ilçesindeki 8. sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Merkez ilçedeki ortaokullar, başarı seviyesi yüksek, orta, düşük olarak üç seviye grubuna ayrılmıştır. Başarı seviyesi orta ve yüksek olan okullardan birer, düşük okullardan iki olmak üzere, toplam dört okul örneklem için belirlenmiştir. Çalışma materyali olarak bir dinleme bir de okuma alanından olmak üzere iki hikâye edici metin kullanılmıştır. Öğrencilerin bu metinlerden hareketle özet çıkarmaları istenmiştir. Çıkarılan özetler Okur (2011) tarafından geliştirilen Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği'ne göre değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde Bağımsız Ölçümler İçin t-Testi ve One Way Anova kullanılmıştır. Çalışmanın sonunda öğrencilerin özetleme becerilerinin *öğrenme alanına, cinsiyete, okul başarı seviyesine, baba eğitim durumuna* göre farklılık arz ettiği; *anne eğitim durumuna, aylık okudukları kitap sayısına ve ailelerinin aylık gelir durumuna* göre ise farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Hikâye edici metinler
Özetleme becerileri
8. sınıf öğrencileri

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 05.05.2020

Kabul Tarihi: 17.05.2020

Elektronik Yayım Tarihi: 01.06.2020

DOI: 11..11111/ted.xx

* Bu makale, "8. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğu ve Dinlediği Farklı Türdeki Metinleri Özetleme Becerilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden uyarlanmıştır.

** MEB, Öğretmen. ozkncetinn@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5082-9034

*** Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı. kenanbulut80@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4771-0459

A Study of Eight-Grade Students' Skills of Summarizing The Narrative Texts According to Some Variables*

Özkan Çetin**
Kenan Bulut***

Abstract

In this study, eighth-grade students' skills of summarizing of narrative texts were analyzed comparatively according to some variables. For this purpose, tried to be determined that eighth-grade students' of skills of summarizing, whether differ according to the variables of *learning domain of listen to and read, gender, academic performance, number of books read per month, parents' education levels, and monthly family income*. In this study, a survey model based on a quantitative research method was used. The study was carried out with eighth-grade students in the Merkez district of our province. Secondary schools in the Merkez district were divided into three levels: high achievement, moderate achievement, and low achievement. A total of four schools, one school from each moderate and high achievement groups and two from the low achievement group, were determined for the sample. As study material, two narrative texts, one from the listening and one from the reading learning domain, were used. The students were asked to summarize those texts. The summaries were evaluated using the Summary Texts Evaluation Scale developed by Okur (2011). In the analysis of data, Independent Samples t-Test and One Way Anova were used. The results showed that the students' summarizing skills differed by *learning domain, gender, academic performance, father education levels, but not by mother education levels, number of books read per month, and monthly family income*.

Keywords

Narrative texts
Skills of summarizing
Eight-grade students

About Article

Sending Date: 05.05.2020
Acceptance Date: 17.05.2020
Electronic Issue Date: 01.06.2020

DOI: 11..11111/ted.xx

GİRİŞ

İçinde yaşadığımız çağın bir gereği olarak her gün birçok bilgiyle karşılaşmaktayız. Kuşkusuz bu bilginin büyük çoğunluğu ya önemsiz olmakta ya da bizim için özel bir önem arz etmemektedir. Bu bilgi yoğunluğunun içinde bizim için yararlı sayılabilecek birtakım

* Bu makale, "8. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğu ve Dinlediği Farklı Türdeki Metinleri Özetleme Becerilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden uyarlanmıştır.

** MEB, Öğretmen. ozkncetinn@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5082-9034

*** Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı. kenanbulut80@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4771-0459

bilgileri seçebilmek önemlidir. Bu, olayları ve durumları doğru anlamının önemli bir adımıdır. Karşımıza çıkan bilgilerin birçoğu okuma ve dinleme/izleme materyalleri aracılığıyla olmaktadır. Okunan ve dinlenen/izlenen metinlerdeki sonsuz bilgi içerisinden işimize yarar olanları seçmek birtakım düşünme süreçlerinin bilinçli işletilmesiyle ancak mümkün olabilmektedir. Metinlerin anlatmak istediklerini ayrıntılarından arındırmak, dolayısıyla esas anlatılmak istenene ulaşip o metni kavramak özetleme becerisinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Dilidüzgün ve Genç (2014, s. 88), bir metnin özetini yazmanın, o metnin anlaşılmasının en iyi göstergesi olduğunu belirtmişlerdir.

Bulut (2013, s. 15)'a göre özetleme, "okuma sonrasında okuyucunun metindeki ana fikri bulması, gereksiz ayrıntıları çıkarması ve metnin yapısını ve düşünce akışını bozmadan kendi kelime ve cümleleriyle bazı stratejiler kullanarak metni kısaltmasıdır." Görgen (1999, s. 22)'e göre özetleme "metni kapsayıcı ve metindeki önemli cümle yapılarını temsil edici bir yapıyı oluşturma" iken Yakıcı, Yücel, Doğan ve Yelok (2010, s. 317)'a göre ise "bir anlatımdaki ayrıntıları bir kenara bırakarak onun ana hatlarının derli toplu bir şekilde sözlü ya da yazılı olarak anlatılması"dır. Özetleme becerisi etkili bir öğrenme yoludur (Deneme, 2009, s. 86; Epçaçan, 2018, s. 18). Akademik yaşamın hemen her kademesinde kullanılacak bir beceri olan özetleme, Ülper ve Karagül (2011, s. 146)'e göre okuma/dinleme becerisinin yanında yazma/konuşma becerisini kazandırma/geliştirme bakımından da önem taşır.

Sınıflama, ayırt etme gibi bilişsel işlemler gerektiren özetleme için yeterli zihinsel olgunluğa ulaşmış olmak, bu becerinin istenilen düzeyde kazanılması için önemlidir. Bazı araştırmacılar, lise öğrencilerinde bile özetleme becerisinin gelişiminin yavaş olduğunu söylemektedir (Brown ve Day, 1983). Akyol (2014, s. 50-51)'a göre ise çocuklar özetleme yaparken önemli bilgi ile önemsiz bilgiyi ayırt etmede sorun yaşarlar ve genelde satır ya da paragrafların bir kısmını doğrudan yazma yoluna giderler. Özetleme becerisinin üst düzey bilişsel bir beceri olduğu ve bireyin bilişsel gelişiminin yaş ile doğru orantılı olarak geliştiği düşünülürse bu becerinin öğretimine yönelik çalışmalarda, hedef kitlenin yaşı ve bilişsel yeterlilik seviyesi göz önünde bulundurularak daha dikkatli davranılmalıdır. Öte yandan yeterli bilişsel seviyeye ulaşmış bireylerin de kendiliğinden bu beceriyi kullanmaları her zaman mümkün olmamaktadır. Bu sebeple özetleme becerisini edindirme çalışmalarında, özetleme etkinliğinin dayandığı birtakım stratejilerden yararlanmak gerekir. Bunların en önemlilerinden birisi Van Dijk ve Walter Kintsch'in çalışmaları sonunda ortaya çıkan "Anlamsal Planlama Kuralları - (Semantic Mapping Rules)"dır. Bu, aynı araştırmacıların "Büyük Ölçekli Yapı Modeli"ne dayanmaktadır. Bu modele göre bir metinde büyük yapı ve küçük yapı olmak üzere iki temel yapı vardır. Metnin ana fikri büyük yapıda; başlık-alt başlık, tematik cümleler, cümleler arası ilişkiler gibi unsurlar da küçük yapıda bulunmaktadır. Küçük yapı; büyük yapıya yani ana fikre ulaşmak için kullanılan ve özellikle dil bilgisel bağlantıların bulunduğu yapıdır. Bu iki araştırmacı metnin nasıl anlamlandırıldığı sorusu üzerinde durmuşlardır. Buna göre birey, metni anlamlandırırken küçük yapı unsurlarını kullanıp büyük yapıya ulaşmaktadır. Bunu yaparken de silme (deletion), genelleme (generalization), kurma ya da yapılandırma (construction) olarak adlandırılan "Anlamsal Planlama Kuralları"nın farkında olmaksızın kullanmaktadır (Van Dijk ve Kintsch, 1983, s. 190). Esasen kişi bu kuralları uygulamakla okuduğu/dinlediği metindeki gereksiz ayrıntıları atıp bazı genellemelerde bulunarak metni özetlemiş olmaktadır. Bu tespitten hareketle Van Dijk ve Walter Kintsch (1983), aslında metni kavramanın özetleyebilme olduğunu söylemişlerdir.

İlerleyen yıllarda özetleme becerisi ile ilgili ortaya konan kuralların birçoğu Dijk ve Kintsch'in Büyük Ölçekli Yapı Modeli'nden izler taşır. Ülper ve Karagül (2011)'ün ders kitapları ve öğretim programlarının özetleme becerisini kazandırmaya yönelik etkinlikler bakımından nasıl bir görünüm sunduğunu araştırdıkları çalışmaları bunlardan birisidir. Söz konusu çalışmada özetleme ile ilgili şu kurallar belirlenmiştir:

1. Kaynak metnin ana düşüncesini belirlemek/oluşturmak,
2. Ana düşünceye bağlanan yardımcı düşünceleri belirlemek,
3. Önemsiz ve gereksiz tümceleri silmek,
4. Bazı tümceleri genellemek,
5. Bazı tümceleri yapılandırmak.

Özetlemeye kaynaklık edecek metinler, yaşamın hemen her yerinde karşımıza çıkabilir. Ulaşılmak istenen bilgilerin birçoğu dinleme/izleme ve okuma materyallerinin içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla bireyin temel dil becerilerini yeterli ölçüde kullanabilmesi, karşısına çıkan bilgileri doğru bir şekilde kavrama ve edinme noktasında mühim bir yer teşkil etmektedir.

Metin ve Hikâye Edici Metinler

Arapça kökenli bir kelime olan "metin", Osmanlıca-Türkçe lügatte "bir yazıyı şekil ve noktalama hususiyetleriyle birlikte meydana getiren kelimelerin topu" (Devellioğlu, 2000, s. 633) şeklinde tanımlanmıştır. Metin kavramı, dilbilimde, gündelik kullanımının sınırlarını aşarak tanımlanır. Bu bakış açısından hareketle metin "herhangi bir konu veya olayı dil vasıtasıyla yazılı veya sözlü olarak açıklamak/anlatmakla görevli kelimeler, ibareler, deyimler, cümle ve cümlecikler, paragraflardan oluşan 'söz ve söylem bütünü'dür" (Çetişli, 2006).

Metinler, birçok araştırmacı tarafından farklı tasniflere tabi tutulmuştur. *2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı*'nda ise metinler 'bilgilendirici metinler', 'hikâye edici metinler' ve 'şiiir' olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Buna göre hikâye edici metinler çizgi roman, fabl, hikâye, karikatür, masal, efsane, destan, mizahi fıkra, roman, tiyatro (MEB, 2019a, s. 17) olarak ele alınmıştır.

Hikâyenin temelinde, anlatılan bir olay vardır. İnsanlar gerek gün içerisinde gerekse daha uzun bir zaman diliminde başından geçen olayları naklederken hikâye etme/öyküleme yöntemini kullanır. Hikâyede temel olan olay; zaman, yer ve kahraman unsurlarıyla aktarılır. Bu metin türleri anlattığı olay, durum ve vermek istediği ana düşüncenin ele alınması yönüyle bilgilendirici metinlerden farklılık arz eder. Bilgilendirici metinlerde aktarılmak istenen durum/ana düşünce genellikle doğrudan verilirken hikâyeye edici metinlerde aktarılmak istenen durum/olay/ana düşünce bir kurgu örüntüsü içinde ve dilin sanatsal imkânlarından yararlanılarak verilir. Bu sebeple her iki metin türünü okurken ya da dinlerken anlamak, çözümlenmek ve özetlemek birbirinden farklı stratejiler işletmeyi gerektirir.

Araştırmacılar, metin türlerinin özetlemeyi etkilediğine dikkat çekmişlerdir (Uzun-Subaşı, 2003; Gündüz ve Şimşek, 2011: 151; Dilidüzgün, 2013; Epçaçan, 2018). Anderson, Hidi ve Babadoğan (1991, s. 588)'a göre öykü gibi belirli tipteki metinlerden önemli fikirleri seçmek, yorum türündeki diğer metinlerden seçmekten daha kolaydır. Öğrencilerin özellikle

bilgilendirici metinleri özetlerken aynı metni kaleme alma gibi yanlışlıklar yaptıkları belirtilmiştir (Epçaçan, 2018, s. 21).

Özetleme etkinliği için öğrencilerin en çok karşılaştıkları ve kullandıkları araçlar, kuşkusuz dinleme ve okuma metinleridir. Öğrencilerden, ders kitaplarında bulunan okuma metinleri ile öğretmenlerinden ya da etkileşimli tahtalar vasıtasıyla dinledikleri/izledikleri metinlerin özetini çıkarmaları istenir. Güneş (2017, s. 84)'in ifade ettiği gibi dinleme becerisi yalnızca iletişim kurma aracı değil; öğrenme, anlama, zihinsel, duygusal ve sosyal becerileri geliştirmek için de önemli bir öğrenme alanıdır aynı zamanda. Sarıkaya (2019, s. 71) ise dinlemenin zihinsel, fiziksel ve psikolojik bir sürece dayandığını ancak daha çok zihinsel bir süreç olduğunu ifade etmektedir.

Alanyazında metinleri özetleme becerisine ilişkin çeşitli çalışmalar (Aslan, 2006; Karatay ve Okur, 2012; Özçakmak, 2015) olmakla birlikte okudukları ve dinledikleri hikâye edici metinleri birlikte ele alarak öğrencilerin özetleme becerilerini karşılaştırmaya yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Buna bağlı olarak öğrencilerin dinlediği ve okuduğu metinleri özetleme becerilerinin bazı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla belirtilen genel amaçtan hareketle aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 8. sınıf öğrencilerinin *dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri* özetleme becerileri *öğrenme alanına (okuma ve dinleme)* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. 8. sınıf öğrencilerinin *dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri* özetleme becerileri *cinsiyete* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. 8. sınıf öğrencilerinin *dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri* özetleme becerileri *okul başarı seviyesine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. 8. sınıf öğrencilerinin *dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri* özetleme becerileri *öğrencinin aylık okuduğu kitap sayısına* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. 8. sınıf öğrencilerinin *dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri* özetleme becerileri *anne eğitim durumuna* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. 8. sınıf öğrencilerinin *dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri* özetleme becerileri *baba eğitim durumuna* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. 8. sınıf öğrencilerinin *dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri* özetleme becerileri *ailenin aylık gelir durumuna* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma tarama modelinde tasarlanmış ve nicel araştırma yöntemine göre yürütülmüştür. Tarama çalışmalarında "araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde 'gözleyip' belirleyebilmektir" (Karasar, 2007, s. 77).

Evren ve Örneklem

8. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmanın evrenini bir ilin Merkez ilçesindeki on sekiz devlet ortaokulu oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise bu okullar içerisinde belirlenen dört devlet ortaokulundaki 182 öğrencidir. Örnekleme belirlerken Millî Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından her yılın sonunda yapılan merkezî sınavın sonuçlarına göre ortaya çıkan okul başarı puanları ölçüt olarak kullanılmıştır. On sekiz ortaokul, başarı seviyesi “yüksek, orta, düşük” olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Çalışmayı bu okulların tamamında öğrenim görmekte olan öğrencilerle yürütmek çalışma koşullarını oldukça zorlayacağından, başarı seviyesi düşük okullardan iki, orta ve yüksek olan okullardan birer olmak üzere toplam dört okul örneklem için belirlenmiştir.

Veri Toplama ve Değerlendirme Araçları

Çalışma çerçevesinde öğrencilere bir hikâye edici metin dinletilmiş, bir hikâye edici metin okutulmuştur. Bunun için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış Türkçe ders kitapları taranmış ve içerisinde yeterli sayıda metin belirlenmiştir. Bu metinler, öğrencilerin seviyelerine uygunlukları ve metin güçlükleri yönünden değerlendirilmek üzere beş Türkçe öğretmenin görüşüne sunulmuştur. Bu görüşlerden hareketle, dinleme metni için bir, okuma metni için bir olmak üzere toplam iki metin seçilmiştir. Çalışma için seçilen metinler ve yazarları şöyledir:

Metnin Adı	Türü	Öğrenme Alanı	Yazarı
Bir Göl Nasıl Bingöl Oldu?	Efsane	Dinleme metni	Hasan Lâtif Sarıyüce
Karanfiller ve Domates Suyu	Hikâye	Okuma metni	Sait Faik Abasıyanık

Bunun yanı sıra, çalışmanın amacı çerçevesinde öğrencilerin “cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aylık olarak okudukları kitap sayısı, ailelerinin aylık gelir durumu” bilgilerini elde etmek amacıyla bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

8. sınıf öğrencilerinin özet metinlerini değerlendirmek üzere Okur (2011) tarafından geliştirilen ve Dijk ile Kintsh’in “Büyük Ölçekli Yapı Modeli”ne dayanan “Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Toplam 13 maddeden oluşan ölçek “silme”, “genelleme” ve “yeniden kurma” olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Veriler, iki haftalık bir zaman diliminde toplanmıştır. Verilerin toplanmasında ders öğretmenlerinden yardım alınmıştır. Metinler birbirini takip eden iki haftalık zaman zarfında, sınıf ortamında, Türkçe dersinde uygulanmıştır. Her metnin özeti çıkartılmadan önce öğrencilerin “Kişisel Bilgi Formu”nu doldurmaları sağlanmıştır. Dinleme metinleri ders öğretmeni tarafından, okuma metinleri ise öğrenciler tarafından en az iki defa okunup anlaşıldığına kanaat getirildikten sonra özetlerinin çıkarılması istenmiştir. Özet çıkarmaları için öğrencilere bir ders saati kadar (40 dk.) zaman verilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışma için öğrencilerden, toplamda 364 özet metni toplanmış ve bunları değerlendirmek amacıyla Okur (2011)’un geliştirmiş olduğu “Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek formundaki maddeler dikkate alınarak metinler tek tek

değerlendirilmiş, bu değerlendirmeler çerçevesinde her bir özet metni için bir ölçek formu doldurulmuştur.

Analiz sürecinde özet metinlerin bir kısmı araştırmacılardan birisi ve bir başka uzman tarafından ayrı ayrı değerlendirilerek puanlanmıştır. Daha sonra bu şekilde değerlendirilen ölçekler karşılaştırılmıştır. Ölçek maddelerinin puanlanmasına göre aynı şekilde değerlendirilen maddelerin puanlamaları kabul edilmiş, farklı değerlendirilen maddeler üzerinde gerekli tartışmalar yapılmış ve bu maddeler üzerinde de fikir birliğine varılmıştır. Bundan sonra geri kalan özet metinler, bu fikir birliğine dayalı olarak araştırmacılardan birisi tarafından değerlendirilerek puanlanmıştır.

Özetlerin değerlendirme ölçeğine göre değerlendirilmesinden sonra elde edilen 364 form, SPSS 21 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz yapılmadan önce Cronbach's Alpha katsayısı aracılığıyla verilerin güvenilirliğine bakılmış ve güvenilirliğin yüksek olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca normallik testi yapılmış, verilerin normal dağıldığı görülmüş, bu nedenle analiz için parametrik testlerden t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi olan One Way Anova Testi kullanılmıştır.

Etik Kurul İzin Bilgileri: Sosyal ve Beşeri Bilimleri Yayın Etik Kurulu'nun 27/03/2020 tarih ve 2020/02-18 sayılı kararı gereği, bu araştırmada kullanılan çalışma araçlarının ilgili kişilere uygulanmasında, Sosyal ve Beşeri Etik Kuralları ve İlkeleri çerçevesinde herhangi bir sakınca olmadığına karar verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın verilerinden elde edilen bulgulara yer verilmiş ve bunlarla ilgili çeşitli yorumlar yapılmıştır. Çalışmanın bulguları her bir alt problem için ayrı ayrı ele alınmıştır.

Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci sorusu *8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin öğrenme alanına (okuma ve dinleme) göre farklılaşp farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. 8. sınıf öğrencilerinin öğrenme alanına göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten Bağımsız Ölçümler t-Testi

Öğrenme alanları	N	\bar{X}	S	sd	T	p
Dinleme	183	44,72	10,70	362	3,41	,001
Okuma	181	40,49	12,85			

Yukarıdaki tabloya göre 8. sınıf öğrencilerinin *hikâye edici* metinleri özetleme becerilerinin öğrenme alanına (dinleme ve okuma) göre *dinleme* lehine farklılaştığı görülmektedir [$t_{(362)} = 3,41$, $p < ,05$ ($p = ,001$)]. Öğrencilerin 'dinleme'den aldıkları puan ortalaması $\bar{X}=44,72$ iken 'okuma'dan aldıkları puan ortalaması $\bar{X}=40,49$ 'dur. Öğrencilerin özetleme becerilerinin dinleme ve okuma alanlarına göre farklılık arz ettiği buradan da anlaşılmaktadır.

İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusu 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkindir. Buna yönelik bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2. 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten Bağımsız Ölçümler t-Testi

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	T	p
Erkek	194	41,42	11,99	362	-2,04	,042
Kız	170	43,98	11,88			

Yukarıdaki tabloya göre 8. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin cinsiyete göre kız öğrencilerin lehine farklılaştığı görülmektedir [$t_{(362)} = -2,04$, $p < ,05$ ($p = ,042$)]. Erkek öğrencilerin aldıkları puan ortalaması $\bar{X}=41,42$ iken kız öğrencilerin puan ortalaması $\bar{X}=43,98$ 'dir. Öğrencilerin özetleme becerilerinin cinsiyete göre farklılık arz ettiği buradan da anlaşılmaktadır.

Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusu 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin okul başarı seviyesine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkindir. Buna yönelik bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3a. 8. sınıf öğrencilerinin okul başarı seviyelerine göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Okullar	N	\bar{X}	S
Yüksek seviye	148	45,60	11,97
Orta seviye	112	42,42	11,10
Düşük seviye	104	38,57	11,84
Toplam	364	42,62	11,99

Tablo 3b. 8. sınıf öğrencilerinin okul başarı seviyesine göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	3025,598	2	1512,799	11,095	,000	Yüksek-düşük Orta- düşük
Gruplarıçi	49222,083	361	136,349			
Toplam	52247,681	363				

Tablo 3b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin okul başarı seviyelerine göre farklılık arz ettiği görülmektedir [$F(2, 361)=11,095$, $p < ,05$ ($p = ,000$)]. Farkın hangi sınıflar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre bu farkın başarı seviyesi yüksek olan okullar ile düşük olan okullar arasında ve başarı seviyesi orta olan okullar ile düşük olan okullar arasında olduğu görülmektedir. Bu farklılık, seviyesi daha iyi olan okulların lehinedir. Tablo 3a'da yer alan betimsel istatistiklerdeki ortalamalarda da bunu görmek mümkündür.

Başarı seviyesi yüksek olan okullar ile orta olan okullar arasında ise önemli bir farkın olduğu ($p=,077$) ve bunun ,050 anlamlılık düzeyine yakın olduğu fakat bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü sorusu 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin öğrencinin aylık okuduğu kitap sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkindir. Buna yönelik bulgular aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 4a. 8. sınıf öğrencilerinin aylık okuduğu kitap sayısına göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Aylık okuduğu kitap sayısı	N	\bar{X}	S
0	13	39,46	11,28
1	15	40,33	11,77
2	103	42,33	12,50
3	112	41,91	11,58
4 ve yukarısı	120	44,31	11,92
Toplam	363	42,67	11,96

Tablo 4b. 8. sınıf öğrencilerinin aylık okuduğu kitap sayısına göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	616,897	4	154,224			
Gruplarıçi	51244,745	358	143,142	1,077	,367	---
Toplam	51861,642	362				

Tablo 4b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin aylık okuduğu kitap sayısına göre farklılaşmadığı görülmektedir [$F(4, 358)=1,077$, $p > ,05$ ($p = ,367$)]. Ancak Tablo 4a'daki betimsel istatistiklere göre aylık dört ve yukarısında kitap okuyan öğrencilerin özetleme becerilerinin aylık dörtten daha az kitap okuyan öğrencilerin özetleme becerilerine göre daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca genel olarak kitap okuma sayısı arttıkça özetleme becerilerinin de iyileştiği tespit edilen bir başka bulgudur. Dolayısıyla kitap okuma ile kavramanın ön koşul olduğu özetleme becerisi arasında bir ilişkiden alt seviyede bile olsa söz edilebilir.

Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci sorusu 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin anne eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkindir. Buna yönelik bulgular aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 5a. 8. sınıf öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Öğrencinin anne eğitim durumu	N	\bar{X}	S
Okuryazar değil	85	39,40	12,52
Okur-yazar	27	45,00	12,62
İlkokul mezunu	110	42,65	11,57
Ortaokul mezunu	91	43,90	11,58
Lise mezunu	24	44,16	11,77
Üniversite mezunu	26	44,00	11,84
Toplam	363	42,57	11,98

Tablo 5b. 8. sınıf öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	1289,951	5	257,990			
Gruplarıçi	50688,716	357	141,985	1,817	,109	---
Toplam	51978,667	362				

Tablo 5b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin *hikâye edici* metinleri özetleme becerilerinin anne eğitim durumuna göre *farklılaşmadığı* görülmektedir [F(5, 357)=1,817, p > ,05 (p = ,109)]. Ancak Tablo 5a'daki betimsel istatistiklere bakıldığında annesi okur-yazar ve annesi lise mezunu olan öğrencilerin özetleme becerilerinin annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin özetleme becerilerinden daha iyi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu da dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Altıncı Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın altıncı sorusu 8. sınıf öğrencilerinin *dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin baba eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 6a. 8. sınıf öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Öğrencinin baba eğitim durumu	N	\bar{X}	S
Okuryazar değil	19	34,47	12,75
Okuryazar	22	46,45	12,17
İlkokul mezunu	57	41,87	11,32
Ortaokul mezunu	83	40,95	12,31
Lise mezunu	109	44,48	11,66
Üniversite mezunu	68	43,50	11,52
Toplam	358	42,65	12,01

Tablo 6b. 8. sınıf öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	2278,682	5	455,736			Okuryazar-Okuryazar değil
Gruplarıçi	49238,368	352	139,882	3,258	,007	Lise mezunu- okuryazar değil
Toplam	51517,050	357				Üniversite-okuryazar değil

Tablo 6b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin *hikâye edici* metinleri özetleme becerilerinin baba eğitim durumuna göre *farklılık arz ettiği* görülmektedir [F(5, 352)=3,258, p < ,05 (p = ,007)]. Yani öğrencilerin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme

becerileri baba eğitim durumuna göre *farklılaşmaktadır*. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan *Tukey* testinin sonuçlarına göre bu farkın *babası okuryazar, lise ya da üniversite mezunu olan öğrenciler ile babası okuryazar olmayan öğrenciler* arasında olduğu görülmektedir. Bu farklılık baba eğitim durumu daha iyi olan öğrencilerin lehinedir.

Ayrıca Tablo 6a'daki betimsel istatistiklere göre *babası yalnızca okuryazar olan öğrencilerin* özetleme becerilerinin diğer grupların tamamından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu da dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yedinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın yedinci sorusu *8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin ailenin aylık gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 7a. 8. sınıf öğrencilerinin aylık gelir durumuna göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri ile ilgili betimsel istatistikler

Ailenin aylık gelir durumu	N	\bar{X}	S
1000 TL ve altı	40	39,85	11,63
1000-2000 TL arası	89	40,01	11,61
2000-3000 TL arası	95	44,83	11,41
3000-4000 TL arası	57	44,75	13,18
4000-5000 TL arası	28	43,71	10,55
5000-6000 TL arası	21	42,42	11,31
6000 TL ve üstü	23	43,17	12,02
Toplam	353	42,69	11,86

Tablo 7b. 8. sınıf öğrencilerinin aylık gelir durumuna göre hikâye edici metinleri özetleme becerileri arasındaki farkı belirten tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) Testi

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	1676,053	6	279,342			
Gruplarıçi	47880,117	346	138,382	2,019	,063	---
Toplam	49556,170	352				

Tablo 7b'ye bakıldığında 8. sınıf öğrencilerinin *hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin ailenin aylık gelir durumuna göre farklılaşmadığı* görülmektedir [$F(6, 346)=2,019$, $p < ,05$ ($p = ,063$)]. Yani öğrencilerin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerileri arasında ailenin aylık gelir durumuna göre önemli bir farkın olduğu ($p=,063$) ve bunun ,050 anlamlılık düzeyine yakın olduğu fakat bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 7a'daki betimsel istatistiklere göre denilebilir ki aylık gelir durumu çok düşük ya da çok yüksek olan öğrencilerin özetleme becerilerinin daha zayıf olduğu görülmektedir. Bu da dikkat çekici bir bulgudur.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Özetleme becerisiyle kişi, okuduğu/dinlediği metnin temel fikirlerini ayrıntılardan ayıklar. Böylece metinde anlatılmak istenen iletiye ulaşarak okuma/dinleme amacını yerine

getirir. Bu çalışmada 8. sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre sekizinci sınıf öğrencileri dinledikleri hikâye edici metni, okudukları hikâye edici metne göre daha iyi özetlemişlerdir.

Birey, dil becerilerinden ilk olarak dinlemeyi kullanır. Diğer dil becerileri dinleme becerisine bağlı olarak gelişir. Okul öncesi dönemde yaşama yönelik öğrendiği bilgilerin büyük bir çoğunluğunu dinleme sayesinde öğrenen kişi, okula başlamasıyla beraber okuma becerisini de bilgi edinmek için kullanmaya başlar. Kargın, Güldenoğlu ve Ergül (2017), yaptıkları çalışmada dinlediğini anlamamanın, okuduğunu anlamamanın yordayıcısı olduğunu bulgulamış, buna bağlı olarak dinlediğini anlama becerisinin, okuduğunu anlama becerisi için ön koşul olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacıların vardığı bu sonuç, bu çalışmanın, öğrencilerin dinlediği hikâye edici metinleri okuduğu hikâye edici metinlere göre daha iyi özetlediği sonucunu desteklemektedir. Nitekim özetleme becerisinin temelinde dinlediğini ya da okuduğunu anlama becerisi yer alır. Yıldırım, Yıldız, Ateş ve Rasinski (2010) de beşinci sınıf öğrencilerinin dinlediği öyküleyici metinleri, okuduğu öyküleyici metinlere göre daha iyi anladıklarını tespit etmiştir.

Öğrenciler, okuldaki derslerinde edindiği bilgilerin büyük bir kısmını dinleme becerisiyle edinir. Şahin ve Temizyürek (2019), yaptığı çalışmada dinleme becerisi ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır. Buna göre dinleme becerisi iyi olan öğrencilerin Türkçe, matematik, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler, İngilizce, din kültürü derslerinde de başarıları iyi düzeydedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre 8. sınıf seviyesindeki kız öğrencilerin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinin, aynı sınıf seviyesindeki erkek öğrencilerin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerinden daha iyi olduğu görülmüştür. Özetleme becerisiyle ilgili yapılan çalışmaların bazılarında bu çalışmada olduğu gibi kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha iyi özetleme yaptığı (Karatay vd., 2013; Kurnaz ve Akaydın, 2015; Özçakmak, 2015), bazılarında ise özetleme becerisi üzerinde cinsiyetin bir etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır (Aslan, 2006; Okur, 2011; Karatay ve Okur, 2012; Görgeç ve Altıntaş, 2015).

Özetleme becerisinin bir ön koşulu olan anlama becerilerinde kız öğrencilerin daha başarılı olduğu yönünde genel bir kanı mevcuttur. Alanyazındaki bazı çalışmalarda bu kanıyı destekleyecek şekilde, kız öğrencilerin okuduğunu anlama başarısında erkek öğrencilere göre daha iyi durumda olduklarına dair sonuçlarla karşılaşılmaktadır (Serarslan, 2008; Gelbal, 2008; Çiftçi ve Temizyürek, 2008). PISA 2018 Türkiye Okuma Becerileri Alanı sonuçlarına bakıldığında da kız öğrencilerin okuma alanındaki performansları, erkek öğrencilerin okuma alanındaki performanslarından daha iyi düzeyde bulunmuştur (MEB, 2019b). Ancak başka bazı çalışmalarda bu kanının tam tersine sonuçları görmek de mümkündür. Baştuğ ve Keskin (2012)'nin çalışmasında beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama puanları cinsiyete göre farklılık göstermemiştir. Ürün Karahan (2016) ise dinleme becerisi farkındalık düzeyinin üzerinde cinsiyetin bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yıldız (2015) da dinleme stratejileri öğretiminin cinsiyete göre dinlediğini anlamaya etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlardan birisi de okul başarı seviyelerinin sekizinci sınıf öğrencilerinin dinlediği ve okuduğu hikâye edici metinleri özetleme becerilerine anlamlı

katkı sağlamasıdır. Bu durum da okulların bulunduğu sosyoekonomik çevreyle yakından ilgilidir. Zira okulların başarısını belirleyen unsur öğrencilerdir. Öğrencilerin başarısı ise birçok değişkenin içinde bulunduğu bir aile ve çevre ile şekillenir. Çalışmada ulaşılan sonuca benzer olarak Karatay vd. (2013), akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin özetleme becerilerinin, akademik başarısı düşük olan öğrencilerin özetleme becerilerinden daha iyi seviyede olduğunu tespit etmişlerdir. Ağırlıklı alanın okuma becerileri olduğu PISA 2018 Türkiye sonuçlarına bakıldığında da okul türlerine göre okuma başarı puanlarının değişmekte olduğu görülmektedir. Buna göre okuma becerisinde en yüksek başarıyı fen liseleri, ardından sosyal bilimler liseleri göstermiştir. En düşük başarıyı ise çok programlı Anadolu liseleri göstermiştir (MEB, 2019b). Buradan hareketle bu çalışmanın bu sonucu ile Türkiye geneli istatistiksel bilgi sunan PISA 2018 Türkiye sonuçlarının örtüştüğü görülmektedir.

Kitap okuma, anlama kabiliyetini geliştiren etkinliklerin başında gelmektedir. PISA 2015 Türkiye sonuçlarına göre evdeki kitap sayısının fazla olması öğrencilerin okuma başarılarını olumlu yönde etkilemektedir (Urfalı Dadandı, Dadandı ve Koca, 2018). Sert (2010), düzenli kitap okuyan öğrencilerin düzenli kitap okumayan öğrencilere göre okuduklarını daha iyi anladıklarını ifade ederken Yıldız (2015), öğrencilerin evlerine gelen gazete ve dergi oranıyla dinlediğini anlama arasında doğru orantı tespit ettiğini ifade etmiştir. Ön koşulu dinlenen ya da okunan metni yeterince anlama olan özetleme becerisi için de aynı durum söz konusudur. Karatay ve Okur (2012), öğretmen adaylarının özetleme becerilerinin okudukları kitap sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Ancak bu çalışmaların sonuçlarından farklı olarak bu araştırmada aylık okunan kitap ile dinlenen ve okunan hikâye edici metinleri özetleme başarısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonucun, hikâye edici metinlerin özetlenmesinin bilgilendirici metinlere göre daha kolay olmasından (Akyol, 2006, s. 43) kaynaklandığı düşünülmektedir. Anderson, Hidi ve Babadoğan (1991) da yorum türündeki diğer metinlere göre öykü gibi belirli tipteki metinlerden önemli fikirleri seçmenin daha kolay olduğunu söylemektedir.

Çalışmada anne eğitim düzeyinin öğrencilerin özetleme becerilerine anlamlı bir etkide bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Buna karşın baba eğitim durumuna göre öğrencilerin özetleme becerilerinin farklılık arz ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. Anne eğitim durumu ile baba eğitim durumu arasında etki düzeyinde bir farklılığın olmasının temelinde kültürel bir durumun olduğu düşünülmektedir. Türkiye aile yapısında daha baskın ve yönlendirici olan baba profilidir. Bu nedenle baba eğitim durumunun çocuğun başarısına etkisinin daha fazla olması olağan bir durumdur. Özellikle kırsal kesim nüfusunun daha yoğun olduğu bölgelerde bu durum belirgindir. Sert (2010), anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuklarının okuduklarını daha iyi anladıklarını bulgulamıştır. PISA 2015 sonuçlarına göre de anne ve babanın eğitim durumu çocuklarının okuma becerisi üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Buna göre eğitim düzeyi yüksek anne ve babanın çocuklarının okuma becerisindeki başarısı da yüksek olmaktadır (Urfalı Dadandı, Dadandı ve Koca, 2018). Sözü geçen çalışmalarda okuma becerisindeki başarının anne-baba eğitim durumuyla orantılı olarak arttığı ifade edilmiştir. Ancak bu çalışmada ortaya çıkan sonuç bunlardan farklıdır. Çalışmada anne ve babası yalnızca okur-yazar olanların özetleme becerileri diğer grupların tamamından daha yüksektir. Bu grubu anne-babası lise mezunu olanlar, onları da anne-babası üniversite mezunu olanlar takip etmektedir. Bu sıralama anne ve baba eğitim durumları için değişmemektedir. Bu da tutarlı bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada dikkat çeken sonuçlardan birisi de ailenin aylık gelirinin öğrencilerin özetleme becerilerine olan etkisidir. Bu etki istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte anlamlılık sınırına çok yakındır (.063). Dolayısıyla bu çalışmanın bulguları ekonomik imkânların öğrencilerin başarılarına etki ettiğini göstermektedir. Ailelerin aylık gelir durumunun öğrencilerin özetleme becerilerine etkisi üzerine herhangi bir çalışmayla karşılaşılmaştır. Ancak ailelerin ekonomik durumunun farklı alanlardaki (okuma becerisi, test başarısı vb.) etkisini incelemeye yönelik çalışmalar mevcuttur. Gelbal (2008)'ın yaptığı çalışmaya göre öğrencinin kendine ait bir çalışma masasının ve odasının olup olmaması Türkçe testindeki başarısına etki etmiştir. Buna göre evdeki olanakların artması öğrencinin Türkçe testindeki başarısını da artırmaktadır. Bazı araştırmalarda sosyoekonomik düzey artıka öğrencilerin okuduklarını anlama başarılarının arttığı gözlenmiştir (Çelenk ve Çalışkan, 2004; Çiftçi ve Temizyürek, 2008; Kartal ve Çağlar Özteke, 2010; Baştuğ ve Keskin, 2012). Urfalı Dadandı, Dadandı ve Koca (2018) da Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2015 Türkiye sonuçlarına yönelik yaptıkları çalışmada, ailelerin maddi gelirinden çok, bu gelirini hangi kaynaklara ayırdığının çocuklarının okuma becerileri açısından daha belirleyici bir unsur olduğunu söylemektedirler. Araştırmacılar diğer taraftan mesleki statü ve sanat eseri gibi kültürel varlıklara olan yatırımın, o ailenin kültürel düzeyinin daha yüksek olduğunu gösterdiğini, dolayısıyla bahsi geçen ailelerin, çocuklarına zengin okuma materyalleri sunup okuma alışkanlığı aşılayabileceklerini dile getirmektedirler.

Ailenin aylık geliri, çocuklarının eğitim öğretim imkânlarına ulaşması için oldukça önemlidir. Fakat ailenin iyi bir gelire sahip olması çocuklarının başarısı için yeterli bir durum değildir. Nitekim istatistiksel olarak anlamlı olmasa da bu çalışmada orta gelirli ailelerin çocuklarının özetleme becerilerinin puan ortalamaları, çalışmadaki en alt ve en üst gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının özetleme becerilerinin puan ortalamalarından daha yüksektir. Bu sonuç da ailenin gelir durumunun çocuklarının başarısında tek başına belirleyici olmadığını göstermektedir. Bunun yanında ailenin eğitimle ilgili yeterli bir bilinç düzeyine sahip olması şarttır.

Sonuç olarak öğrencilerin başarılarına birçok durumun birlikte etki ettiği, yukarıda sayılan faktörlerin hiçbirisinin tek başına başarıyı getiremeyeceği yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin Gelbal (2008), 30.714 sekizinci sınıf öğrencisi ile yaptığı kapsamlı çalışmasında, evdeki olanakların artmasıyla beraber anne eğitim düzeyinin yüksek olmasının öğrencinin Türkçe testindeki başarısını da anlamlı düzeyde arttırdığını belirlemiştir. Ancak araştırmacı, araştırma verilerine dayanarak anne eğitim düzeyinin başarı düzeyinin artmasında tek başına yeterli olmadığını, evdeki olanakların da oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmanın bulguları bir bütün olarak ele alındığında aynı sonuca varmak mümkündür. Dolayısıyla nitelikli bir eğitim ve gerçek bir başarı için buna etki eden bütün durumların eş güdümlü olarak iyileştirilmesi şarttır.

Bu çalışmada hedef kitle 8. sınıf öğrencileridir. İlköğretimin, özellikle ortaokul öğrencilerinin bütün sınıf seviyelerindeki öğrencilerine yönelik dinlediklerini ve okuduklarını anlama durumlarıyla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmalı, anlama problemlerinin ne olduğu sebepleriyle birlikte ortaya çıkarılmalıdır. Bu durum öğrencilerin özetleme becerilerine yönelik sorunları gidermede önemli bir etki oluşturacaktır. Ayrıca Türkçe derslerinde parçadan bütüne doğru bir yol takip edilerek önce küçük metin parçalarını özetleme etkinlikleri, ardından metin özetleme etkinlikleri öğrencilerin bu beceriyi yeterince

edinmesi noktasında olumlu bir uygulama olacaktır. ayrıca Türkçe dersi öğretim programlarında özetleme becerisi ile ilgili kazanımların artırılması, derslerde bu beceriye yönelik etkinliklerin daha sık ele alınmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyol, H. (2006). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akyol, H. (2014). *Programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Anderson, V., Suzanne, H. & Babadoğan, C. (1991). Özetlemenin öğrencilere öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 587-594.
- Aslan, A. (2006). *İlköğretim okulu 4. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama, özetleme ve hatırlama becerileri üzerinde zihin haritalarının etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baştuğ, K. & Keskin, H.K. (2012). Akıcı okuma becerileri ile anlama düzeyleri (Basit ve çıkarımsal) arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(3), 227-244.
- Brown, A. L. ve Day, J. D. (1983). Macrorules for summarizing texts: the development of expertise. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 22, 1-14.
- Bulut, P. (2013). *İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin özetleme stratejilerinin değerlendirilmesi: Türkçe dersi örneği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelenk, S. & Çalışkan, M. (2004). Bazı sosyo-ekonomik faktörlerin okuduğunu anlama başarısına etkisinin incelenmesi, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 29(309), 24-33.
- Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde 'edebî metin'in yeri ve anlamı. *Millî Eğitim Dergisi*, 169, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çiftçi, Ö. & Temizyürek, F. (2008). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin ölçülmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(9), 109-129.
- Deneme, S. (2009). İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 5(2).
- Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş. & Genç, Ş. (2014). Metin türü odaklı özet çıkarma çalışmalarının özet çıkarma becerisini geliştirmeye etkisi. *Türkçe Eğitiminde Kuramsal ve Uygulamalı Çalışmalar* içinde, 87-103, Ankara: A Pegem Akademi Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş. (2013). Ortaokul Türkçe derslerinde okumadan özet yazmaya. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 47-68.
- Epçaçan, C. (2018). Okuduğunu anlama becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin etkisi üzerine bir değerlendirme. *EKEV Akademi Dergisi*, 74, 11-30.
- Gelbal, S. (2008). Sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyoekonomik özelliklerinin Türkçe başarıları üzerinde etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim ve Bilim Dergisi*, 33(150), 1-13.

- Görgeç, İ. & Altıntaş, S. (2015). Analyzing pre-service teachers' skill-level on summarizing informative texts. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174, 3005-3010.
- Görgeç, İ. (1999) Özetleme becerisinin öğrencilere öğretimi. *Yaşadıkça Eğitim*, 62 (Nisan, Mayıs, Haziran), 22-28.
- Gündüz, O. & Şimşek, Tacettin. (2011). *Anlatma teknikleri 2: uygulamalı yazma eğitimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, F. (2017). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: A Pegem Akademi.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karatay, H. & Okur, S. (2012). Öğretmen adaylarının öyküleyici ve bilgilendirici metinleri özetleme becerileri. *International Journal of Social Science*, 5(7), 399-420.
- Karatay, H., Güngör, H., Bolat, K. K. & Okur, S. (2013). 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin özetleme becerileri, (Edt: C. Demir ve H. Parlakyıldız). Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e Armağan Türkçenin Eğitim ve Öğretimi içinde, Ankara: Akçağ Yayınları, 277-298.
- Kargın, T., Güldenöğlü, B. & Ergül, C. (2017). Dinlediğini anlama becerisinin okuduğunu anlama üzerindeki yordayıcılığının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(6), 2369-2384.
- Kartal, E. & Özteke, H.Ç. (2010). İlköğretim öğrencilerinin okuduklarını anlama ve anlatma düzeylerinin belirlenmesi. *Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi*, 3/11, 372-380.
- Kurnaz, H. & Akaydın, Ş. (2015). Türkçe öğretmeni adaylarının bilgilendirici ve öyküleyici metinleri özetleme becerileri. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 141-156.
- MEB. (2019a). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2019b). *PISA 2018 Türkiye ön raporu*. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, No: 10.
- Okur, S. (2011). *Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özçakmak, H. (2015). *Türkçe öğretmeni adaylarının not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sarıkaya, B. (2019). Müzik eşliğinde okumanın Türkçe öğretmeni adaylarının anlama becerilerine etkisi: Bir karma yöntem araştırması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(2), 70-85.
- Serarslan, H. (2008). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyleri ile Türkçe dersine karşı tutumları ve akademik başarıları arasındaki ilişki*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sert, A. (2010). *İlköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Urfalı Dadandı, P., Dadandı, İ. & Koca, F. (2018). PISA 2015 Türkiye Sonuçlarına Göre Sosyoekonomik Faktörler ile Okuma Becerileri Arasındaki İlişkiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1239-1252.
- Uzun-Subaşı, L. (2003). Yazma süreci ve öğretimi, C. İleri (Ed.) *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım* içinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 74-94.
- Ülper, H. & Karagül, S. (2011). Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: Ders kitapları temelinde bir araştırma. Günay, D., Fidan, Ö., Çetin, B. ve Yıldız, F. (Ed.) *Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar* içinde, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 145-155.
- Ürün Karahan, B. (2016). Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisi farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Kars ili örneği). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sonbahar S.1, 107-115.
- Van Dijk, T.A. & W. Kintsch. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. Academic Press, Inc., Orlando, Florida.
- Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M. & Yelok, S. (2010). *Türkçe I - Yazılı anlatım*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldırım, K., Yıldız, M., Ateş, S. & Rasinski, T. (2010). İlköğretim beşinci sınıf Türk öğrencilerin metin türlerine göre okuduğunu ve dinlediğini anlama düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3).
- Yıldız, N. (2015). *Dinleme stratejileri öğretiminin beşinci sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine etkisi*. Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.